

О. А. Даниленко, канд. екон. наук, доц.,
докторант кафедри управління персоналом
та економіки праці
ДВНЗ «Київський національний
економічний університет імені Вадима Гетьмана»

ЗАВДАННЯ (ПІДХОДИ) УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ У ПРОЦЕСІ ЗМІН В УКРАЇНСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЯХ

АНОТАЦІЯ. У статті наводяться результати і висновки проведеного автором дослідження, у якому виявлені основні тенденції, завдання, підходи (практики) та ефективність їх використання у сфері управління персоналом у процесі організаційних змін в українських організаціях.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: управління персоналом, організація, завдання, підходи (практики), організаційні зміни.

АННОТАЦИЯ. В статье приводятся результаты и выводы проведенного автором исследования, в котором выявлены основные тенденции, задания, подходы (практики) и эффективность их использования в сфере управления персоналом в процессе организационных изменений в украинских организациях.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: управление персоналом, организация, задания, подходы (практики), организационные изменения.

ANNOTATION. Results over and conclusions of the research, in which found out basic tendencies, tasks, approaches (practices) and efficiency of their use, in the field of management a personnel in the process of organizational changes in Ukrainian organizations, conducted an author are brought in the article.

KEY WORDS: management a personnel, organization, tasks, approaches (practices), organizational changes.

Постановка проблеми. У процесі функціонування організацій у конкурентному середовищі небагато з них здатні своєчасно адаптуватися до безперервних змін зовнішнього середовища. У таких випадках невідповідності сформованої організаційної структури та системи управління реальним потребам стають сферою управління організаційними змінами, які можуть стосуватися будь-якого елементу, підсистеми і комунікацій між ними.

Як показує практика, найчастіше зміни системи управління торкаються інформаційної підтримки процесів розробки і реалізації рішень, набору типових процедур бізнесу для вирішення поставлених завдань і системи активізації персоналу організації.

Оптимізація даних складових є основним напрямом удосконалення системи управління в процесі адаптації до змін зовнішнього середовища.

Виходячи з викладеного вище та з урахуванням важливої тенденції сучасної теорії і практики управління, що торкається підвищеної уваги до персоналу як ключовому ресурсу для стабільного й довгострокового розвитку організації в конкурентному середовищі, завдання управління змінами трансформуються, на наш погляд, у завдання управління персоналом.

У зв'язку з цим особливий інтерес викликає питання про те, які підходи до управління персоналом в період організаційних змін використовують українські організації/компанії і які з них найбільш ефективні. У 2012 р. нами було проведено дослідження «Система управління персоналом в українських організаціях у процесі організаційних змін: специфіка змісту і процесу впровадження, ефективність використання», в якому значна увага була приділена вивченню особливостей управління персоналом в цей період. У даній статті представлені деякі результати і висновки з проведеного дослідження.

Аналіз останніх джерел чи публікацій. Проаналізована література і досвід практиків свідчать про те, що саме з персоналом пов'язана безліч проблем в процесі розвитку організації та необхідних для цього організаційних змін, оскільки компетентність, свідомість і поведінку персоналу змінити набагато складніше, ніж основні засоби, виробничі та управлінські технології або організаційну структуру (Андреева Т. Е. [1]; Хентце Й., Каммель А. [6]; Kotter, J. P., Schlesinger, L. A. [8]; Sevier R. [9]). У вітчизняній спеціалізованій періодиці та фундаментальних наукових працях тематика опору персоналу змінам — одна з самих обговорюваних, що свідчить про те, наскільки актуальне дане питання як для керівників українських організацій, так й для науковців (Діденко Н. В. [2]; Скібіцька Л. І. [3]; Кириченко В. [4]; Петрова І. Л. [5], Шершньова З. Є. [7] й ін.).

Тому **метою даної статті** в рамках проведеного нами емпіричного дослідження є вивчення основних тенденцій і завдань (практик) управління персоналом в період організаційних змін в українських організаціях/компаніях, зокрема специфіки змісту цих змін, процесу впровадження та ефективності їх використання. Політика у сфері управління персоналом розглядається при цьому як один з аспектів процесу впровадження змін, проте, в даній статті ми зупинимося саме на результатах досягнення поставленої мети.

Виклад основного матеріалу дослідження. У цілях вивчення підходів до управління персоналом у процесі змін в українських організаціях ми склали перелік пріоритетних завдань у сфері управління персоналом: оцінювання персоналу; атестація персоналу; пошук нових працівників ззовні; пошук лідерів усередині організації/компанії; виведення «зайвих» працівників; специфічне навчання; універсальне навчання; розвиток команди; розвиток внутрішніх комунікацій; допомога в подоланні стресу; адаптація персоналу; розробка нових систем винагороди.

Наведений перелік сформовано на основі аналізу спеціалізованої літератури, у тому числі різних теорій організаційних змін і наслідків, що впливають з них для управління персоналом у даний період. З точки зору розвитку у персоналу гнучкості мислення і здатності приймати самостійні рішення у процесі організаційних змін найбільш актуальне, на нашу думку, таке завдання управління персоналом, як універсальне навчання, оскільки саме воно відповідає цілям розвитку персоналу у рамках сучасних моделей теорій організаційних змін. З точки зору розвитку у персоналу організації здібностей до змін (динамічних здібностей) вважаємо актуальними такі завдання управління персоналом з наведеного вище переліку: розвиток внутрішніх комунікацій, пошук лідерів усередині організації/компанії, розвиток команди, оцінювання персоналу, адаптація персоналу і допомога в подоланні стресу.

Враховуючи характеристики ситуаційної моделі організаційних змін австралійських авторів Стейс Д. і Данфі Д. [10], завдання дослідників у рамках цієї моделі — встановити взаємозв'язок між певними незалежними чинниками (ситуаціями) і найбільш ефективним підходом до змін, зокрема йдеться про взаємозв'язок стратегії змін і використовуваних підходів до управління персоналом. Вибір підходу до змін, у тому числі і до управління персоналом, на думку авторів, має бути обумовлений ситуацією в галузі і ступенем відповідності компанії своєму зовнішньому середовищу.

У зв'язку з викладеним вище, у рамках проведеного нами дослідження до ситуаційних чинників, що впливають на організаційні зміни, віднесено сфера економічної діяльності, «національність» капіталу, «національність» менеджменту, історія розвитку організації, кількість працівників, вік організації, зв'язок власності і управління. Безумовно, важливе значення мають специфіка корпоративної культури організації та її лідера, однак, їх вивчення вимагають окремого дослідження.

Методика збору інформації. Як інструмент збору інформації використовувалося анкетування експертів (в основному фахівців у сфері управління та управління персоналом), за яким респонденти письмово відповідали на стандартизовані питання про організацію, в якій вони працюють, та про організаційні зміни, що відбуваються/будуть відбуватися, та про які вони поінформовані. Процедура була анонімною, тобто при обробці анкет прізвище, ім'я та по-батькові експертів, а також назва організації залишалися невідомими.

Вибірка експертів. У дослідженні взяли участь 87 експертів 29-ти організацій/компаній з 10-ти міст України. Більшість організацій/компаній (19 або 65,5 %) територіально представляють м. Київ та всі мають регіональні представництва в областях України, внаслідок чого географія дослідження значно розширюється. У кожній організації анкетному опитуванню підлягало три експерта — фахівця. Анкетування відбувалося в очній формі у присутності дослідників-анкетерів, тобто усі роздані анкети майже добросовісно заповнені та стовідсотково повернені.

Більшість експертів мають значний власний практичний досвід у сфері управління та управління персоналом на різних рівнях: серед респондентів 5,7 % керівників та їх заступників, 20,7 % керівників служби персоналу, 25,3 % керівників інших структурних підрозділів, 29,8 % менеджерів з персоналу та 18,4 % ключових працівників інших структурних підрозділів.

Більш ніж трилітнім досвідом у сфері менеджменту володіють 67,8 % респондентів. Це дозволяє стверджувати, що вибрані експерти мають у своєму розпорядженні достатній досвід для того, щоб адекватно оцінювати ситуацію в організації. Також ми відстежували, яку роль експерти грали у процесі змін в організації, по якій вони заповнювали анкету, у тому числі, чи вони брали участь у розробці змісту програми змін або в ході її впровадження. Близько 70% експертів беруть участь у процесі впровадження організаційних змін і близько 50 % — у розробці змісту змін, тобто мають власний практичний досвід у сфері менеджменту. На нашу думку, склад вибірки експертів та її характеристики забезпечують достатню достовірність отриманих відповідей і можливість їх використання для подальших висновків.

Вибірка організації/компаній. Не дивлячись на анонімність вторинної вибірки організацій/компаній, можна відстежити цілий ряд їх характеристик, таких як: сфера економічної діяльності, «національність» капіталу, «національність» менеджменту, істо-

рія розвитку організації, кількість працівників, вік організації, зв'язок власності і управління.

На наш погляд, за своїми основними характеристиками дана вибірка схожа з генеральною сукупністю українських організацій. Так, переважають організації з вітчизняним приватним/колективним (58,62 %) та вітчизняним державним (13,79 %) капіталом, якими керують вітчизняні менеджери (72,41 %), при цьому багато з них є ключовими (27,59 %) і міноритарниками власниками (20,69 %) цих організацій/компаній. Майже усі власники організацій (96,55 %) беруть участь в управлінні. Більшість організацій вибірки за кількістю працівників, що в них працюють, середні та великі (51,72 %). Крім того, у вибірці переважають організації у віці від 6 до 10 років (24,14 %) і старше 20 років (34,48 %). Це відповідає реальній динаміці створення організацій в Україні в останні два десятиліття, коли більшість нових суб'єктів господарювання було створене в період між кризами 1991—1992, 1998 і 2008 рр.

У вибірці серед українських організацій/компаній у сферах економічної діяльності переважають організації сфери послуг (41,38 % обслуговують посередників і 31,03 % — кінцевих споживачів). У сфері виробництва при обслуговуванні посередників працюють 17,24 % організацій вибірки та при обслуговуванні кінцевих споживачів — 6,9 %. 10,34 % організацій вибірки із сфери торгівлі обслуговують посередників і 13,79 % — кінцевих споживачів.

Приведений аналіз характеристик організацій/компаній вибірки показує, що, з одного боку, в ній представлені різні організації/компанії, а з іншого — найбільшу частку складають організації з тими характеристиками, які займають велику частку і на ринку в цілому (наприклад, організацій з приватним/колективним капіталом більше, ніж організацій з державним або іноземним капіталом). На наш погляд, це дозволяє стверджувати, що в цілому відомості про дану вибірку можна використовувати для виявлення основних тенденцій змін у сфері управління та управління персоналом, зокрема.

Більш того, у процесі дослідження експертам було поставлено питання про те, наскільки типовою для українських організацій/компаній є описана ними ситуація. І у переважній більшості випадків експерти позначили її як типову для українських організацій/компаній. Дану обставину можна вважати додатковим аргументом на користь валідності отриманих результатів.

Підсумовуючи аналіз методів збору інформації, хотілося б відзначити такого, що, поза сумнівом, дану вибірку не можна вважати в точності, що відображає генеральну сукупність українських організацій/компаній, що переживають різні організаційні зміни, — і по її розмірах, і по характеристиках українських організацій/компаній, що увійшли до неї. Проте зібрані дані досить репрезентативні для аналізу в рамках поставлених перед проведеним дослідженням цілей.

Результати дослідження. Отже, опишемо основні тенденції в управлінні персоналом у період організаційних змін в українських організаціях/компаніях. Рейтинг пріоритетних завдань (практик) у сфері управління персоналом у період організаційних змін подано у табл. 1. Найчастіше згадуються розвиток внутрішніх комунікацій, пошук лідерів усередині організації/компанії, розвиток команди. З мінімальним відривом слідує пошук нових працівників ззовні, оцінювання персоналу, розробка нових систем винагороди.

Далі у порядку убунання йдуть адаптація персоналу, універсальне навчання, виведення «зайвих» працівників, специфічне навчання, атестація персоналу і допомога в подоланні стресу. Таким чином, основна увага управління персоналом у процесі організаційних змін в українських організаціях сконцентрована швидше на ефективній взаємодії колективу та лідерах, що його очолюють, аніж на конкретному індивіді.

Рейтинг ефективності використання підходів до управління персоналом у процесі організаційних змін. Варто зауважити, що практики управління персоналом, які найчастіше використовуються, не обов'язково будуть найбільш ефективними з точки зору економічності, результативності та доцільності, так як керівники можуть розставляти акценти в управлінні персоналом, виходячи з різних міркувань, наприклад, власного досвіду та уподобань або організаційних традицій (або на протигагу ним). Тому нами було поставлено завдання зрозуміти, які практики управління персоналом виявляться найбільш ефективними у процесі організаційних змін. Для цього респонденти відповіли на три запитання щодо кожної практики управління персоналом, що використовували в організації у процесі змін:

— Чи отримані результати з найменшими витратами (економічність підходів управління персоналом)?

— Чи відповідають результати поставленим цілям (результативність підходів управління персоналом)?

— Чи забезпечує підхід управління персоналом вирішення реальних проблем (доцільність підходів управління персоналом)?

Таблиця 1

**РЕЙТИНГ ЗАВДАНЬ ТА ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ПІДХОДІВ
УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ В ПРОЦЕСІ ОРГАНІЗАЦІЙНИХ ЗМІН
В УКРАЇНСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЯХ*)**

№	Завдання (підходи) управління персоналом	Рейтинг завдань (підходів) управління персоналом, на які ставлять особливий акцент в процесі організаційних змін		Рейтинг ефективності використання підходів до управління персоналом у процесі організаційних змін,			
				Економіч- ності		Ранг результативності, місце	Ранг доцільності, місце
		Ранг, місце	Питома вага серед опитаних експертів, %	Ранг, місце	Заграти-вигоди, +/-		
1	Оцінювання персоналу	5	48,28	6	+	9	5
2	Атестация персоналу	11	33,33	7	+	11	12
3	Пошук нових праців- ників ззовні	4	49,43	11	—	3	6
4	Пошук лідерів усередині організації/компанії	2	58,62	1	+	6	1
5	Виведення «зайвих» працівників	9	36,78	12	—	12	11
6	Специфічне навчання	10	34,48	10	—	10	9
7	Універсальне навчання	8	39,08	5	+	5	7
8	Розвиток команди	3	51,72	3	+	1	3
9	Розвиток внутрішніх комунікацій	1	66,67	2	+	4	2
10	Допомога в подоланні стресу	12	21,84	8	+	7	10
11	Адаптація персоналу	7	42,53	4	+	2	4
12	Розробка нових сис- тем винагороди	6	43,68	9	+	8	8

*) За результатами проведеного нами дослідження у 2012 р. «Система управління персоналом в українських організаціях у процесі організаційних змін: специфіка змісту і процесу впровадження, ефективність використання»

Як видно з даних табл. 1, до найбільш економічних та доцільних підходів (практик) управління персоналом у процесі організаційних змін експерти віднесли пошук лідерів усередині організації/компанії, розвиток внутрішніх комунікацій, розвиток команди та адаптацію персоналу. Висунули нами гіпотезу з теорії організаційних змін щодо важливості використання універсального навчання для розвитку у персоналу гнучкості мислення і здатності приймати самостійні рішення у процесі організаційних змін експерти оцінили середніми рейтингами: п'яте місце у рейтингу економічності та сьоме — у рейтингу доцільності. Тобто, реалії практики лише частково співпали з останніми теоріями організаційних змін.

На думку експертів, до найбільш результативних підходів управління персоналом у процесі організаційних змін можна віднести розвиток команди, адаптацію персоналу, пошук нових працівників ззовні, розвиток внутрішніх комунікацій, універсальне навчання та пошук лідерів усередині організації/компанії.

Найменш економічним, результативним та доцільним підходом управління персоналом у процесі організаційних змін експерти вважають традиційну для українських організацій практику виведення «зайвих» працівників. Такими ж низькими рейтингами результативності респонденти оцінили й інші традиційні підходи управління персоналом у процесі організаційних змін — наприклад, атестацію персоналу, специфічне навчання, оцінювання персоналу та розробку нової системи винагороди персоналу.

Природно, у реальному житті ті або інші підходи управління персоналом не використовуються окремо, а скоріше, навпаки, доповнюють один одного. Тому звичайно, можливо, не дивлячись на низькі рейтинги результативності традиційних підходів управління персоналом у період організаційних змін, у певних комбінаціях з іншими більш результативними підходами, вони можуть здійснювати значний позитивний вплив на отримання очікуваних результатів діяльності у цей період.

Крім того, виявлено, що найбільш економічні та доцільні практики не є найпоширенішими серед українських організацій/компаній і, на відміну від останніх, є комбінацією «жорстких» (таких, як виведення «зайвих» працівників і атестація) і «м'якших» (таких, як розвиток внутрішніх комунікацій і пошук лідерів усередині організації/компанії) практик управління персоналом у період організаційних змін.

У рамках проведеного дослідження ми планували виявити ситуаційні чинники, що здійснюють значний вплив на вибір най-

більш результативної практики управління персоналом. Проте організації, які використовували найбільш результативні підходи, у нашій вибірці з 29 організацій/компаній було небагато — від 7 до 17 % (тобто від 2 до 5 організацій), залежно від поєднання найбільш ефективних підходів. Така підвибірка дуже мала для здобуття достовірних результатів і формально не може бути використана для подальшого аналізу. Таким чином, отримані результати можна розглядати лише першим кроком у напрямі побудови ситуаційної моделі управління персоналом у процесі організаційних змін.

Висновки з проведеного дослідження. Уміння ефективно управляти персоналом у процесі організаційних змін є визначальним чинником конкурентоспроможності організацій у середовищі, що постійно змінюється. Аналіз результатів дослідження показав, що на думку експертів українських організацій/компаній, що увійшли у вибірку, до найбільш пріоритетних завдань (практик) у сфері управління персоналом у процесі організаційних змін варто віднести розвиток внутрішніх комунікацій, пошук лідерів усередині організації/компанії, розвиток команди, пошук нових працівників ззовні, оцінювання персоналу і розробку нових систем винагороди.

До чотирьох найбільш економічних і доцільних практик управління персоналом у процесі організаційних змін експерти віднесли пошук лідерів усередині організації/компанії, розвиток внутрішніх комунікацій, розвиток команди та адаптацію персоналу, а до шести найбільш результативних — розвиток команди, адаптацію персоналу, пошук нових працівників ззовні, розвиток внутрішніх комунікацій, універсальне навчання та пошук лідерів усередині організації/компанії.

Фактично перелічені підходи є «м'якими» практиками управління персоналом, що відповідає існуючим концепціям організаційних змін. Проте, реалії практики господарювання свідчать, що в українських організаціях/компаніях усе ж більше поширені «жорсткі» та індивідуалізовані підходи до управління персоналом у процесі змін. Можливо, це пов'язано з тим, що багато керівників ще не освідомили належним чином значення людських ресурсів для розвитку організацій, а також тим, що такі підходи актуальні для колишніх «радянських» підприємств, структура і рівень компетентності управлінського персоналу яких деколи вимагають значного коригування.

У світлі цього, вивчення найбільш ефективних підходів (практик) управління персоналом, визначених експертами вітчизняних організацій у процесі організаційних змін, має безперечний інтерес з точки зору практичного використання.

Литература

1. *Андреева, Т. Е.* Антикризисное управление персоналом в России (анализ результатов опроса 25 петербургских компаний). В сб.: Демин А. А., Катькало В. С. (ред.). // Российский менеджмент: теория, практика, образование. — СПб.: Изд-во С.-Петерб. ун-та, 2001. — С. 95—106.
2. *Діденко, Н. В.* Місце кадрової служби при запровадженні організаційних змін на підприємстві // Економічний простір. — 2011. — № 46. — С. 245—254.
3. *Скібіцька, Л. І.* Організація праці менеджера: Навч. посібник. — К.: Центр учбової літератури, 2010. — 360 с.
4. *Кириченко, В.* Організаційні зміни як професійний стрес // Соціальна психологія. — 2008. — № 1. — С. 158—166.
5. Управління змінами [Текст]: Навчальний посібник / І. Л. Петрова, В. І. Поліщук, В. П. Печенізький. — Л.: ЗУКЦ, 2008. — 66 с.
6. *Хентце, Й., Каммель, А.* Как преодолеть противодействие запланированным организационным изменениям // Проблемы теории и практики управления. — 1997. — № 3. — С. 70—75.
7. *Шериньова, З. Є.* Стратегічне управління: Підручник. — 2-ге вид., перероб. і доп. — К.: КНЕУ, 2004. — 699 с.
8. *Kotter, J. P., Schlesinger, L. A.* Choosing Strategies for Change // Harvard Business Review, 1979, vol. 57, № 2. — p.111.
9. *Sevier, R.* Overcoming internal resistance to change. University Business // 2003. — № 6 (7). — p. 23—24.
10. *Stace D., Dunphy D.* 1991. Beyond traditional paternalistic and developmental approaches to organizational change and human resource strategies. International Journal of Human Resource Management 2 (3): 263—283.

Статтю подано до редакції 17.05.2012 р.

УДК 658.3:316

Е. С. Дашкова, канд. екон. наук, доц.
ФГБОУ ВПО «Воронежский государственный университет»

ИННОВАЦИОННЫЕ ПОДХОДЫ К УПРАВЛЕНИЮ МОТИВАЦИЕЙ ПЕРСОНАЛА В СИСТЕМЕ ЗДРАВООХРАНЕНИЯ

АНОТАЦІЯ: У статті розкрито проблеми мотивації працівників охорони здоров'я, проведено діагностику діючих систем мотивації цієї сфери і представлено, інноваційні підходи до їх вирішення

КЛЮЧОВІ СЛОВА: мотивація персоналу, методика діагностики системи мотивації персоналу, система охорони здоров'я